

Kérdőjelek egy korszak ifjúsági mozgalmairól

Hozzászólás Horváth Lajos: Cserkészzet és/vagy úttörőmozgalom? című írásához¹

Nem apológiát akarok írni, a cserkészzet apológiáját, a hangos vitának nincs értelme. Mégis le kell írnom néhány megjegyzést Horváth Lajos két ifjúsági mozgalom egymásmellettségét ábrázoló tanulmányáról, éppen azért, mivel a szerző is történeti tanulmányt ír, nem egyoldalú apológiát. Annál is örvendetesebb ez a tanulmány egy rövid időszak értékeléséről, mert legalább nem utasítja el egyoldalúan a cserkészzetet, „sommás ítéletalkotások” (HL. sikerült kifejezése) útján. Igaza van Horváth Lajosnak abban is, hogy a cserkészetről „a hagyományok átörökítése szempontjából is durva és egysíkú választ adott a történelem”.

Valóban nem volt azonos a háború után a cserkészzet és az úttörőmozgalom „starthelyzete”. A cserkészzet esetében starthelyzetről mindössze addig lehetett szó, ameddig azt a koalíciós idők játékszabályai lehetővé, illetve illendővé tették. Kérdéses azonban az, hogy a második világháború előtt vagy alatt valóban kompromittálódott-e a cserkészmozgalom? Kétségtelen, Gergely Ferenc kritikus és igényes könyvéből, A magyar cserkészzet történetéből tudjuk (elmondhatja akárhány öregcserkész is), hogy mindössze egy-két éves időszak volt az, amikor a Magyar Cserkész Szövetségből katonásabb jellegű Magyar Cserkészmozgalmat formáltak. Azonban jegyezzük meg, akkor sem sikerült betagozni a valóban katonai irányítású Leventébe a magyar cserkészeket. Jómagam az 1940-es évek elején voltam gimnazista, és a 64-es Szent Asztrik cserkészcsapat tagja. Még a ködgránátot hajigáló hadijátékainkon is azt éreztük, fiúk, a katonásdit nem kell komolyan venni! A lényeg a Soproni Szent Asztrik Gimnázium ifjúságánál is a természetet szeretete, egymás megbecsülése, majd az egyre elmélyültebb regős munka volt.

Kétségtelen, a történelmi korszakok az ifjúsági mozgalmakon is nyomot hagynak. Ha nem akarunk durva és egysíkú választ adni, úgy azt válaszolhatjuk, hogy az úttörőmozgalmon is kezdettől fogva nyomot hagyott a Magyar Kommunista Párthoz tartozás, hiszen éppen Horváth Lajos utal arra, hogy a két munkáspárt által létrehozott Gyermekebarátok Országos Egyesülete „szocialista szellemű, osztályharcos” nevelésben alakította a megszületett úttörőmozgalmat, 1948-ra azonban kiszorították az irányításból a szociáldemokratákat is. Már ekkor is mutatkozott az a későbbi jelleg, hogy az úttörők jelentették a munkásmozgalmi felvonulások első, üde színfoltjait. Ők vonultak az élen, később ők adták át május elsején a dísztribünökön a virágot Rákosi „pajtásnak” és megýenként a helyi „fiók-Rákosi pajtásoknak”. Kijelentés szintjén marad Horváth Lajos tanulmányában az a megállapítás, hogy a cserkészek „szerepet vállaltak az adott társadalmi rendet támadó megmozdulásokban”.

A Magyar Cserkészszövetség 1946-os feloszlata 1946 júliusában intó előjel lehetett sokaknak. Horváth Lajos helyesen jegyzi meg, hogy „a cserkészcsapatok nem voltak illegális szervezkedés centrumai”, bár akkor erre utaló karikatúrák jelentek meg a baloldali sajtóban, a cserkészzet és a KALOT föld alá vonulási szándékáról. (Újra közli a rajzot Gergely Ferenc A magyar cserkészzet története 354. lapján) A Magyar Cserkészfiúk Szövetsége megalakítói, Karácsony Sándor és a hozzá tartozók bíztak

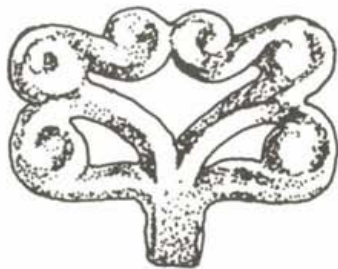
¹Megjelent a Honismeret 1989. 6. számában (Szerk.).

abban, hogy a cserkészmozgalom őszinte demokratizálásával átmenthető a lényeg, maga a mozgalom. Azonban éppen pártfeladatként vállalt munkát a Magyar Cserkészfiúk Szövetségében az a Surányi László, akinek Gergely Ferenc elemzése szerint is „jól hasznosítható párt és ifjúmunkás mozgalmi tapasztalatai voltak”. (Gergely 363. old.) Eleve vészjósló volt az, hogy a cserkészzetben „A mozgalomban dolgozó kommunista aktívák... vezette” (Gergely, i. h.) Mint Surányi László az 1970-es években munkásmozgalmi életútját megőrkítő emlékiratában leírta, eredetileg semmi köze nem volt a cserkészmozgalomhoz, a hajdani Telesi téren vásárolt magának cserkész felszerelést, megfigyelte a cserkész magatartás főbb elemeit, s a cserkészet átpolitizálását a Magyar Kommunista Párt megbízásából vállalta, (MSZMP Pest Megyei Archívumában őrzött emlékirat). Feladata, s a köré csatlakozó aktivisták megbízása nyilvánvalóan nem lehetett más, mint a cserkészet és az újonnan – 1946 őszétől már az általános iskolákban is – engedélyezett úttörőmozgalom összeolvasztása. A *Cserkészfiúk* 1948. április–májusi számának címlapján széles mosollyal néz az előtte megjelent cserkész és úttörő fiatalra a későbbi „szeretett vezér”, Rákosi Mátyás, de nem lehetett kétséges, hogy a farkasgyivorból a megmaradni próbáló cserkészetnek nem sok esélye volt. Ekkor már elküldte a szövetség Londonba a Horváth Lajostól idézett táviratot, mely szerint „...a Nemzetközi Cserkész Iroda az amerikai imperializmus hű kiszolgálója és mint ilyen, a világbéke ellen harcol... a magyar népi demokrácia cserkészeihez méltóan járunk el, amikor Önökkel az összeköttetést megszakítjuk”.

Túl ismerős ez a kilépési nyilatkozat már a stílusa miatt is, hiszen ezután jött el az az időszak, amikor bármikor bármilyen ügyben megszülettek a nyilatkozatok, az „önkéntesen” megfogalmazott táviratok pl. az államosításért. Mindszenty, Rajk László vagy bárki ellen. Ha kellett, gombnyomásra is. Ezért nem hiszem, hogy bármilyen büvészmutatvány, akár a Katolikus Cserkésztestek Szent György Munkaközössége bárkire is bármilyen kedvező hatást gyakorolt azzal, hogy „több alkalommal is elhatárolta magát az egyházi vezetés törekvéseitől”. 1948 nyarán megrendezték a két szervezet egyesítését, az év végén letartóztatták Mindszenty bíborost, 1949 januárjában őt, szeptemberében pedig Rajk Lászlót ítélték el törvénytelenül koholt vádak alapján. Ekkor már az úttörők sem énekelhették Rajkról, hogy: „szeret minket, féltő gonddal vigyáz ránk, Rajk László sejt, a mi jó Édesapánk”. Az egységesített ifjúsági mozgalom már 1948 decemberében új édesapja lett, a mozgalom feladatává vált, „hogy úttörő pajtasainkat... Rákosi Mátyás iránti határtalan szeretetre és odaadásra nevelje”. Az idézet tartalma, szándéka 40 év múltán is félelmetes. Horváth Lajos tanulmányát azért is üdvözölni kell – még a kritikai megjegyzések ellenére is –, mert megkezdte a valóság feltárását. Tények, igazságok szembevételével készülhet fel az újjászülető és magát kereső cserkészmozgalom arra, hogy kialakítsa önkéntes hívei táborát, az emberebb ember és magyarabb magyar eszméit önkéntesen vállaló fiatalokat soraiba hívva. Remélhetőleg így megtalálja saját nyelvét és saját egységes – nem csoportokra széteső – munkaformáit. Ugyanezt kell kívánnunk az úttörőmozgalomnak is. Saját arculatot találva, hagyományokat építve, továbbépítve kell zászlója alá hívni önkéntes híveit. A tanulságok levonását pedig további – a tényeket vállaló és feltáró – jó tanulmányokkal is elősegítheti mindkét gyermekmozgalom. Gergely Ferenc, Mészáros István és Bodnár Gábor kutatásai máris rendelkezésünkre állnak.

A Horváth Lajos tanulmányához hasonló elemző feltáró tanulmányok számát pedig növelni kell.

Kovács József László

Avar kori övveret részlete,
Hornyák László rajza

¹Felhasznált irodalom: Gergely Ferenc: A magyar cserkészzet története, Bp. 1989. Göncöl Kiadó. – Bodnár Gábor: A magyarországi cserkészzet története, Püski Kiadó, Bp. 1989. – Mészáros István: Sik Sándor magyar cserkészpedagógiája Bp. 1988. A szerző kiadása. – Karácsony Sándor: Demokrácia és cserkészzet, Bp. 1946. Exodus kiadás.